

ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
PRACE UKRAIŃSKIEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO
TRAVAUX DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE UKRAINIEN

ЕКОНОМІЧНИЙ СЕМІНАР

ПРИ

УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ

Ч. 2

ПРАЦЯ СЕМІНАРУ В 1935/36 Р.

ВАРШАВА 1936 WARSZAWA

ЕКОНОМІЧНИЙ

СЕМІНАР

пом

УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ

у Варшаві

ч. 2.

ПРАЦЯ СЕМІНАРУ в р. 1935-36.

Варшава 1936.

В році 1935-36 відбулося 9 зборів Семінару. По змісту зачитаних рефератів Семінар не відходив від тієї програми, що намічена була в пляні діяльності на цей рік. окремим галузям совітської промисловості присвячені були 2 реферати інж. В. Яновського про металургійну і кам'яновугільну промисловість. П. Липовецький подав нарис дальнішого розвитку відносин в зовнішньому товарообміні СССР. З фінансових проблем УССР розглянено було питання про еволюцію бюджетового права СССР в рефераті інж. Є. Гловінського. На актуальне питання про стахановський рух Семінар відгукнувся, запрошивши інж. В. Шевченка прочитати інформаційний доклад на цю тему. Слідкуючи за дальшим розвитком скооперованого сільського господарства на Україні, Семінар уділив місце для реферату В. Яновського, присвяченого внутрішній організації колгоспів, розподілу праці в них, оплаті праці і ін.

Так само як і в попередні роки, лише в ширшому обсязі, на 2 засіданнях Семінару реферувалися книжки закордонних авторів про економічне і суспільне життя в СССР.

У виконання побажань з пляну діяльности на цей рік заслухано було реферат інж. М. Древянка, присвячений фашистівській корпораційній системі.

Нижче подамо список рефератів в хронологічному порядкові:

- 1) 22. XI. 35. Реферат інж. В. Яновського "Металургійна промисловість в СССР". Присутніх 16, брало участь у дискусіях 4.
- 2) 9. XII. 35. Реферат п. І. Липовецького "Сучасний стан зовнішнього товарообміну СССР". Присутніх 10, брало участь у дискусіях 5.
- 3) 24. I. 36. Реферат інж. В. Яновського "Кам'яновугільна промисловість СССР". Присутніх 15, брало участь у дискусіях 4.
- 4) 31. I. 36. Реферат інж. М. Древянка "Фашизм, тайлоризм та корпоративна система в Італії". Присутніх 20, брало участь у дискусіях 6.
- 5) 7. II. 36. Інформаційний доклад інж. В. Шевченка "Стахановський рух". Присутніх 19, брало участь у дискусіях 7.
- 6) 9. IV. 36. "Новіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР". Реферати п-ні інж. Г. Марченкової, пп. Г. Лазаревського, інж. Д. Клекоцького, інж. Є. Гловінського. Присутніх 17, брало участь у дискусіях 8.
- 7) 15. V. 36. Реферат інж. Є. Гловінського "Еволюція бюджетового права УССР". Присутніх 14, брало участь у дискусіях 4.
- 8) 17. VI. 36. "Новіша німецька і французька література про економічне і суспільне життя в СССР". Реферати п. Гл. Лазаревського, проф. І. Дубицького, мгр. В. Ольхівського і інж. Є. Гловінського. Присутніх 17, брало участь у дискусіях 4.
- 9) 30. VI. 36. Реферат інж. В. Яновського "Колгоспна господарка". Присутніх 11, брало участь у дискусіях 7.

Треба підкреслити зрост пересічного числа відвідувачів Семінару до 16-17 осіб.

Всі реферати, як і раніше, посилалися для оцінки Неровникові Економічного Відділу Інституту проф. В. Садовському. Головою Семінару є проф. інж. І. Шобгенов, Секретарем інж. Є. Гловінський.

Подальшо далі короткий зміст рефератів і загальний перебіг дискусій над ними, узгляднувчи особливо опінію проф. В. Садовського. Термінологію скрізь залишаємо авторів рефератів.

ЗАСІДАННЯ 22 ЛИСТОПАДА 1936.

Реферат інж. В. Яновського "Металургійна промисловість в СССР".

Загальні висновки реферату:

1) Треба ствердити зростання випуску металю по цілому СССР, яке виносить для року 1934 в порівнянні з роком 1913 по чавуну 247,4 %, по сталі 226,0 % і по прокату 191,7 %; при чому були певні затруднення в році 1931, коли продукція трохи знизилася. По Україні маємо падіння питомої ваги в наслідок розвитку нових районів поза межами України, як, наприклад, Кузбас. Так, питома вага України падає по чавуну з 73,7 % до 60,8 %, по сталі з 64,19 до 56,4 % і по прокату з 65,88 % до 59,8 %.

В році 1937 питома вага України по чавуну має впасти до 55,8 %, а по сталі до 52,1 %. Таким чином виявляється яскрава тенденція розвитку металургії поза межами України.

2) Можна сконстатувати величі капіталовкладання в металургії, що спричинилися не лише до обновлення старих заводів, а рівно ж і до побудови нових об'єктів, а це в свою чергу вплинуло безумовно на збільшення продуктивності радянських металургійних заводів.

3) В наслідок капіталовкладань по галузі нового будівництва зайдли ґрунтовні зміни в наявній кількості домен і мартенів. Так, в років початкових першої п'ятирічки кількість домен зросла на 78,7 %, спроможність їх на 134,7 %, разом з тим по мартенах по кількості на 47,6 %, а по спроможності на 58,7 %. При чому в експлуатації почали вступати домни з великим вмістом і мартени з великими площами, яких до цього часу в СССР не було.

Звернено увагу на випуск електрометалургії, зокрема на випуск електросталі, та високоякісних гатунків сталі, яку раніше, навіть за царських часів виписували з-за кордону в великій кількості. Треба підкреслити, що ця сталь йде на струменти і виріб військового майна.

4) Цілий час йде боротьба за найкраще використання ріжного роду об'єктів радянської металургії. З поданих в рефераті таблиць видно, що хоч і в поліпшення, але воно не задовільняє радянську промисловість. Треба підкреслити, що найкращі вимірювачі щодо виходу металю діє Україна. Нехай в стані до цього часу большевики опанувати використання спроможності об'єктів, взаємовідношення між чавуном та сталлю і прокатом. Найкраще справа з собівартістю, хоч вона і не цілком задовільняє большевиків, стоїть на Україні, де такі накладні видатки, як перевозка сировини до місця виплаву, значно дешевіші, ніж в інших частинах СССР. Але це не затримує большевиків від розвитку металургії в інших частинах СССР, поза межами України.

5) Відчувається перші перебої з постачанням сировини, хоч в цій справі для усунення цих перебоїв большевики багато зробили. Головні перебої з-за транспорту який не в стані підвезти нагромаджені запаси сировини.

6) Питома вага радянської металургійної промисловості в світовій продукції постійно зростає, що з ясуеться кризов, яка охопила капіталістичний світ. Наколи би світова продукція металургійна продовжувала зростати тими темпами, як це було до року 1929, то, можливо, що радянська металургія не зайняла тих позицій, які зайняла тепер.

Переходячи тепер до продукційності праці, можемо сконстатувати надзвичайно низьку продукційність радянського робітника. В цьому відношенні СССР стоїть далеко позаду передових держав світу, як, напр., Америка та інш. Ще багато доведеться попрацювати большевикам над своїми кадрами.

ми, щоби на своїх заводах, довівши обслугу до закордонних норм, витягти з об'єктів все те, що вони дати в стані.

Взагалі мусимо ствердити в радянській металургії певний поступ, але одночасно ті негативні явища, які панують також і в інших галузях радянського промислу, мають і тут місце. Найголовніше - робітництво є перешкодою до використання тих об'єктів, що були, побудовані та вже вступили у виробництво. Психологія робітника, його непідготовленість - то є загальні гальми у роботі радянської металургії, які затримують її розвиток.

Дискусії.

С. Г л о в і н съ к и й зазначає, що докладчик був у щасливому становищі, бо якраз по металургіїsovітська преса іsovітські економічні журнали подають дуже багато даних. Але ці дані вимагають відповідної проробки, чого у рефераті не завше можна знайти. Так, напр., подаючи дані про капіталовкладання, докладчик не говорить, як переводилася оцінка. Знавчи про обезцінення валютиsovітської за час першої п'ятирічки, довіряти абсолютним цифрам вsovітських карбованцях не доводиться. Говорячи про вимірники, докладчик не згадує, що в зах. европ. металургії пересічний вимірник корисної праці домен виносить від 1 до 1,1. Осягнення одного цеху на Макіївському заводі, безумовно випадкове, він приписує цілому заводові. Подавши некорисне взаємовідношення випуску чавуну і сталі, докладчик не додає, що в західн. европ. металургії цифри цього взаємовідношення цілком інші: там випуск сталі на 25-30 % більше випуску чавуну. Цей момент дуже важливий, бо він свідчить поперше про надзвичайну бідність металом ССР, і подруге про організаційні хиби виробництва - невикористання одпадків продукції (шмеліцу), залізного лому і т. п.

Нарешті, торкаючися даних про кількісний зрост виробництва, автор не засував того перелому, що кидается у вічі при розгляді його таблиці ч. 1. До 1934 р. металургіяsovітська систематично не виконувала пляну (цифра 10,4 міл. тон чавуну була намічена досягнення в плянах першої п'ятирічки). В р. 1934 спостерігаємо перелом на краще і раптове зростання виробки чавуну, сталі й прокату.

Проф. I. Ш о в г е н і в. Головною хибою реферату є брак даних щодо якості продуктів, відносно яких подано статистичні матеріали. Між тим господарка большевицька побудована так, що кожне підприємство мусить згідно пляну виробити перш за все, призначену йому кількість, побити в цьому напрямку певні рекорди і т. п., не звертаючи певної уваги на якість продукції, на достосування її до потреб чи замовлень. Кінець кінців отримується з цілого виробу, що фігурує в різних відчитах, великий процент браку, завдяки чому вартість корисного виробу значно вище обчисленій вартості, а нормальній розвій господарства гальмується. Для ілюстрації повищого можна навести хоч би де які факти, зібрани в праці K. Michael'a Die qualitative Leistung und die Betriebsverhältnisse der Sovetrussischen Industrie видання організації "Osteuropa - Institut, Breslau Berichte Nr. 2. Якість руди звичайно зла, має багато дробязгу і пилу, які спікаються в грудки, не пропускають газів і через це отримується низький коефіцієнт (вимірник) використання об'єму печей: так, напр., на заводі ім. Петровського

в 1930 р. на 1 тону сирового заліза	- 1,35 м. ³ печі
За півроку 1933	- 1,54 "
у вересні 1933	- 1,95 "
Пересічно в ССР за рік 1933	- 1,68 "

в той час як в Германії 1,07 м³ 1 тони.

Завдяки злій якості руди залізо виходить не належної якости, так, напр., в Макіївці було в серпні 1933 року 22 %, на заводі Петровського до 30 % - браку.

Замісць матеріалів, передбачених плянами, заводи випускають часто зовсім інші, перекреслюючи в такий спосіб усі пляни.

Невідповідна якість обладнання, злі сирівці і невикваліфікована обслуга - все це спричиняється до численних аварій.

Згадані вище і численні інші браки виробу спричиняються до подвійного мінусу. Не тільки розтрачується сила й матеріал, але ще в намічений час не досягається кількість завдання доброякісного продукту. А щоб останнього досягнути, совітська господарка мусить зуникти, значно більше льдів і матеріалу, чим в інших країнах. Витрати за першу п'ятирічку на індустрію досягне суми 24.789 міл. рублів, але для здійснення наміченої мети на другу п'ятирічку передбачено видати 69.475 міл. рублів.

Наслідки такої господарки мусить в решті решт нести народ, вона, ця господарка, нищить матеріальний і духовий стан народу.

Інж. Рибалко - Рибальченко, виступаючи в оборону інж. В. Яновського, зазначає, що його реферат не є науковий дослід, лише інформаційний звіт. Металургійна промисловість - надто широке питання, щоби його можна було вичерпати в одному рефераті.

Проф. І. Шовгенів в своєму чергуванні виступає в оборону інж. В. Яновського від інж. Рибальченка і зазначає, що реферат Яновського має значіння ширше ніж інформаційний звіт. Зібраний матеріал не тільки поданий як інформація, але референт поставився до нього критично, використовуючи для цього ріжноманітні джерела. Отже і ми вправі ставити певні закиди референтові, коли ним дещо, на нашу думку, якраз важливого і найбільш характерного упущеного. Але ці закиди і критика не скільки не зменшують значення реферату, дуже цікавого і корисного.

В. Яновський, відповідаючи опонентам, зазначає, що всього матеріалу, який він використав, вмістити в рефераті неможливо. Щодо капіталовкладання, то таблиця про це він узяв з джерел совітських, добре розуміючи непевність цих цифр, що там подано. Зріст продукції в р. 1934 з яснується цілим рядом причин, які почали діяти ще в році 1932 і остаточний свій ефект дали в р. 1934 - це переведення коксових установок, налагодження сортiroвки руди і урухомлення великих об'єктів. На уваги проф. В. Садовського референт зазначає, що йому бракує економічної освіти; тому всі його реферати неминуче будуть однобічні.

Опінія проф. В. Садовського.

Реферат п. інж. Яновського можна розбити на дві нерівні частини: перша (розділ 1, 2, 3, 6) трактує про кількісний стан металургійної продукції в ССР; друга (розділи 4, 5, 7) про те, що можна назвати її якісним або організаційним станом. З цих двох частин більший інтерес являє друга частина. Ясно, що, коли на розвиток промисловості взагалі, металургійної зокрема, совітська влада на протязі ряду років приділяє максимальну кількість сил і матеріальніх коштів, то результатом цього не може не бути досягнення певних наслідків - продукція мусить зрости. І факт цього загального зросту совітської промисловості взагалі, металургії зокрема, ні з чийого боку не викликає заперечень. Аналіза цього кількісного зросту совітської металургії, оскільки основний факт наявності цього зросту всіма визнається, могла би полягати в детальному виясненні темпу цього зросту шляхом перевірки і співставлення різних, часто суперечніх і непогоджених совітських статистичних даних. Це питання, хоч і цікаве само по собі, всетаки є рівняючи підрядним.

Натоміс цієї першорядний інтерес викликають питання, звязані з тим, що я називаю якісним станом совітської промисловості. Коли не зустрічається запаречені загальний факт її кількісного зросту, з'явлення в ній ряду нових промислових об'єктів і нових виробництв, бо багато нез'ясованого і недослідженого є в питанні, як досягається цих кількісних наслідків. Совітські автори з кількісних своїх досягнень роблять висновки про вищість і перевагу совітської організації промисловості. Ми уважаємо, що ці кількісні наслідки досягнено шляхом колосального марнування і зайвих витрат льдівських і

матеріальних сил, які зв'язані зsovітською організацією промисловості. Отож перед дослідником кожної окремої галузі промисловості стоїть дуже важне інтересне завдання вияснити, як на її розвитку і сучасному стані відбивається ці специфічні умови, які поставленоsovітській промисловості. Тут можуть підлягати виясненню такі питання, як, напр.: організаційна структура даної галузі і окремих підприємств в ній і вплив цього на продукційний процес, її планування і фінансування, постачання сировини, організація продукційного процесу, постачання, стан і використання робочої сили, собівартість, прибутковість, організація збуту. При виясненні ряду цих питань було би дуже корисним співробітництво економістів і інженерів, оскільки тут потрібно докладне знайомство з технічною стороною виробництва в окремих галузях. До цього треба додати, що розроблення всіх питань з цієї галузі в літературі репрезентовано дуже неповно й не йде далі реєстрації окремих фактів, які подаєsovітська преса.

В рефераті інж. Яновського ця друга частина розвинена лише почасти, і більша увага приділена виясненню кількісного стану металургії ССРС.

Звертаючись безпосередньо до змісту докладу, треба відмітити, що референт не завше робить докладніший аналіз цих цифрових даних, які він наводить, і не виводить всіх тих висновків з них, які можна зробити. Цифрові дані, наведені докладчиком в першому розділі його докладу, дають матеріал для таких висновків: вони вказують, що темпи зросту продукції по чавуну, сталі і прокату між собою значно ріжуться і що вони зменшуються в зв'язку з зростом технічної і продукційної складності даного виробництва; в простішому виробництві чавуна вони значно більші, ніж в складніших виробництвах сталі й прокату. Цей момент заслуговує спеціального підкреслення через те, що він вказує на певні органічні хиби в організаційній структуріsovітської промисловості, на які особливо чутливо реагують складніші по своєму характеру виробництва. Дані щодо розвитку металургії на Україні, наведені докладчиком, дають право не лише до висновків про зменшення питомої ваги української металургії в ССРС. Вони вказують разом з тим, що взаємовідносини між чавуном, сталлю і прокатом на Україні змінилися в порівнянні з довоєнним часом на некористь України. УССР процентово виробляє тепер менше готового продукту і більше сирового продукту, ніж мало це місце перед війною. Висловлюючи в процентах цифри виробництва чавуна, стали і прокату по УССР в 1913-1933 р. р., наведені докладчиком в таблиці ч. 5 - будемо мати такий образ:

	1913 р.	1933 р.
Чавун.....	38,3 %	41,6 %
Сталь.....	33,3 %	32,7 %
Прокат.....	28,4 %	25,7 %
	100 %	100 %

Цей висновок цікавий з того боку, що дає ілюстрацію колоніального характеруsovітської господарської політики. Коли докладчик подає дані про розвиток високоякісних виробництв (електросталь, високоякісна сталь), то слід було на аналізі цих даних спинитись ширше і їх доповнити. Самий факт існування і поширення таких виробництв вsovітських умовах ще не вистачає для їх народньо-господарської оцінки. Так само не шкодило би поширити коментарі, які подає докладчик, коли подає дані про питомий тягар ССРС в світовій металургії. Ці дані раз у раз використовують більшевики, як у фаховій літературі, так і в агітації, щоб довести перевагуsovітської організації промисловости. А проти того аргументу, який вказує докладчик, що кількісна перевагаsovітської металургії над продукцією капіталістичних країн пояснюється кризою, вони звичайно висувають свої контрагументи, що кризи, мовляв, органічно зв'язані з капіталістичним способом продукції, аsovітська її організація цілком усуває небезпеку кризи. Думай, що основне значення в цій справі має те положення, що це порівняння взагалі позбавлене наукового значення. Порівняння статистичних рядів можна переводити і висновки

з цього порівняння можна робити тоді, коли ці ряди відносяться більш-менш до того самого оточення. Було би, напр., помилкою, коли би ми співставили зрост заробітньої платні в країні з стабілізованою і падаючою валовою і на підставі інтенсивного зросту заробітньої платні в цій останній країні зробили би висновок про поліпшення там становища робітництва. Оточення, в якому працює капіталістична промисловість і совітська промисловість, остатільки між собою ріжуться, що порівняння голих цифр абсолютних розмірів виробництва не дає можливості робити жадних висновків. Це порівняння, хоч воно часто й зустрічається в совітській і просовітській літературі, має дуже невисоку наукову вартість.

Найбільш цінною частиною реферату я уважаю ту його частину, де докладчик подає матеріял для характеристики того, що я називав якісним становим совітської металургії. Як я зазначив, цю частину розроблено дуже неповно. Але треба признати, що в розробленні проблем цієї галузі дослідник поставлений перед великими труднощами в зв'язку з прогалинами в потрібних даних. Проте, зважаючи на той першорядний і науковий і практичний інтерес, який являють проблеми з цього обсягу, треба побажати, щоб увага дослідників в першу чергу автора докладу, звернулась в напрямі опрацювання проблем з цієї галузі.

ЗАСІДАННЯ 9 ГРУДНЯ 1935.

Реферат п. І. Липовецького "Сучасний стан зовнішнього товарообміну у СССР."

Загальні висновки реферату:

1) Падіння вартості зовнішнього товарообміну СССР в останньому п'ятирічному періоді (1930-1934) сягає так далеко, що в 1934 році експорт уявляє собою лише 2/5 експорту, а імпорт лише 1/5 умпорту 1930 року.

2) Другим явищем, яке належить підкреслити при аналізі зовнішнього товарообміну СССР в останньому часі, є те, що в 1933 і 1934 роках СССР замикає свою зовнішню торговлю - вже не пасивними, як до цього часу, а активними сальдами торговельного балансу, які на протязі цих двох років дають 332,6 міл. руб. надлишки експорту над імпортом.

3) Згадана активізація зовнішнього товарообміну СССР є наслідком його свідомої щадності політики. Прояви щадності тенденцій бачимо, напр., в забороні імпорту цілої низки товарів не лише консумційного, але й суперпродукційного призначення (машини, інсталяції і т. д.).

4) Падіння зовнішнього товарообміну СССР йде далі, ніж падіння світового торговельного обороту.

5) В експорті спостерігається особливе падіння і тонажу і вартості експорту сільсько-господарчого, яке обумовлено, поза іншим, несприятливим світовим конюнктурою. Натомість тонаж експорту промислового тримається на попередньому рівні, лише вартість його, в наслідок падіння цін, зменшилася дуже значно.

6) Домінуюча роль експорту промислового з'ясовується надзвичайним падінням експорту сільсько-господарчого. Падіння збіжевого експорту, як бачимо, сягає так далеко, що експорт збіжжя в році 1934 становить лише 10,5 % кількості зивезеної в 1930-му році і 46 % кількості вивезеної в 1932 році.

7) В імпорті спостерігається наступні тенденції: імпорт господарчої худоби тримається на висоті 1930 р.; імпорт товарів ширшого споживання має тенденцію до збільшення; натомість імпорт машин та інсталяцій значно зменшується.

8) В напрямках зовнішнього товарообміну СССР домінуючу роль відіграють держави європейського континенту - Німеччина, Англія, Франція, Голландія і Італія. Товарообмін з США Америки значно зменшився за останній час. щодо Азійського ринку, то лише з Монголією совітська торговля постійно збільшується. Натомість щодо інших держав Азії, то тут торговельна експансія СРСР не має виглядів на успіх.

Дискусія.

Проф. І. Шогренов ставить питання, чи дійсно ціна масла на світовому ринку в р. 1934 спала майже на 75 % порівнюючи з р. 1930.

Інж. В. Соколовський повідомляє, що таке падіння цін дійсно мало місце.

Інж. Є. Гловінський запитує, чи наведені в рефераті падіння цінsov. нафти до 24,3 % означає падіння на 24 % чи до 24 % і чим з'ясувати різницю цінsov. експортової нафти і цін світових.

І. Липовецький дає пояснення, що ціниsov. експортової нафти дійсно впали до 24 %, себто більше ніж світова ціна, що з'ясовується, мабуть, демпінгом.

Інж. В. Яновський підносить питання про декрет в справі зовнішньої торговлі, який з'явився в 1935 році, про децентралізацію закупу і продажу.

І н ж. Є. Г л о в і н с ь к и й зазначає, що декретом цим, розуміється, не зноситься монополія зовнішнього торгу СССР, що є невід'ємним атрибутом соціалістичної держави, лише дається більша свобода поодиноким організаціям в провадженні експорту і імпорту в межах встановлених плянами. Далі ставить питання, чим СССР сплачує заборгованість Німеччині, коли активне сальдо торговельного балансу з Німеччиною з явилося лише в р. 1934.

І. Л и п о в е ц ь к и й відповідає, що сплата ця відбувається за рахунок золотих запасів СССР.

І н ж. О. Ч у б е н к о додає, що німці давали Советам кредит під заставу золота, перевезеного до Берліна.

І н ж. В. Я н о в с ь к и й в зв'язку з цим відмічає змагання СССР побільшити продукцію золота.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в підносить питання про валюту, в якій переводилося обрахування вартості совітського товарообміну; ставить питання, чи можна на підставі статистичних даних інших країн перевіряти дані совітської статистики зовнішнього товарообміну.

І. Л и п о в е ц ь к и й зазначає, що дані про вартість експортованих товарів встановлюється на підставі декларацій експортерів; отже ці дані не завше можуть бути стислі. Совітська статистика звичайно подає вищі ціни, ніж ті, за які товари продаються.

І н ж. О. Ч у б е н к о відмічає позитивні моменти в рефераті, який дав вичерпуючий матеріал про зовнішній товарообмін.

І н ж. Є. Г л о в і н с ь к и й теж, підкреслючи позитивні сторони реферату, вказує, що деякі моменти рефератом не освітлені, напр., факт, що зовнішній товарообмін СССР падає скоріше ніж світовий, а деякі не підкреслені - факт, що тонаж промислового експорту утримався, не дивлячись на кризу, на попередній висоті. Відмічаючи значіння другої частини реферату, де дається нарис нових методів зовнішньої економічної політики, промовецець вказує на те, що проблема зовнішнього товарообміну СССР цікава з багатьох причин. Між іншим - зовнішній товарообмін - це та галузь господарства, де т. зв. соціалістичний світ стикається з світом капіталістичним, і ми бачимо, як останній впливає на розвиток і напрямок експортно-імпортних операцій СССР. З другого боку, можна спостерігти, що методи соціалістичного світу у вигляді регульовання зовнішньої торгівлі знаходять собі примінення, під впливом кризи і змагання до господарчої автаркії, і в світі капіталістичному, не доходячи, розуміється, до повної монополії зовнішнього торгу.

Опінія проф. В.Садовського.

Референт в своїому докладі освітив всі ті головні проблеми, які торкаються тої теми, яку він мав на увазі. Порушені ним питання він ілюстрував статистичним матеріалом, сумлінно і старанно зібраним. Як позитивну прикмету реферату треба відмітити те, що у відповідних випадках референт використав не лише совітські статистичні джерела, але також джерела німецькі, французькі і голландські. Висновки, які буде референт, зроблено з додержанням наукової обережності, і вони випливають з того матеріалу, який він подає. При цих обставинах мої зауваження з приводу реферату в першу чергу будутьйти в напрямі дальнього розвитку і дальнього уточнення тих проблем, на яких спирається референт.

1. В своїму докладі оперує референт поняттями сільсько-господарського і промислового експорту. Оскільки поділ цей є в певних межах умовним і окремі категорії продуктів можуть бути однесені і до сільсько-господарського і до промислового експорту, слід би було референту пояснити підстави поділу, яким він користується. Слід до цього додати, що в совітських статистичних матеріялах (Соціалістическое строительство 1935) ми знаходимо більш детальний розподіл зовнішнього товарообміну, який дав би можливості референтові подекуди свої висновки відтінити більш яскраво. Сільсько-господарський експорт там поділено: експорт продуктів хліборобства, при чому окремо виділено експорт збіжжя, експорт животнярський і птахівничий і

експорт звіринницький і рибальський. Експорт промислових продуктів розбито на такі групи: ліс та продукти сухої перегонки дерева, продукти харчово-смакової промисловості, продукти гірничої промисловості, при чому виділено окремо нафтові продукти і продукти інших галузей промисловості. В імпорті ми знаходимо класифікацію по групах продуктів і по їх призначенню.

2. Референт сконструює розгляд своєї теми, трактуючи її надто звужено. Він підійшов до неї в першу чергу як до проблеми статистичного порядку, а не народньо-господарського. Така постановка теми є правом референта, як не можна йому з цього приводу робити закидів. Проте не можна не підкреслити, що при цій звуженні постановці теми, з поля розгляду референта випали дуже цікаві моменти. Річ у тому, що зовнішній товарообмін складає частину загальногоsovітського господарського пляну і уважаний з цілимsovітським пляном народньо-господарського будівництва. При цьому зовнішній товарообмін є саме тим відтинкомsovітської плянової господарки, який входить в найтісніший безпосередній зв'язок з європейсько-американським господарством, побудованим на інших підставах, і в найбільшій мірі заражає його впливів. Через те огляд зовнішнього товарообміну ССР дає матеріал для освітлення дуже цікавих проблем: 1) в якій міріsovітським чинникам в організації свого зовнішнього товарообміну вдається здійснити ті плянові установки, які вони кладуть в основу свого господарського будівництва; 2) в якій мірі фактичний перебіг зовнішнього товарообміну відбувається на змінах плянової конструкції на інших відтинках господарського життя - на їхньому промисловому і сільсько-господарському будівництві. Я думаю, що, коли б референт узгляднів би такий підхід до справи, він би знайшов матеріал, що стверджував би такі висновки: з складових частинsovітського господарського пляну, який має на увазі інтенсивний розвиток господарського будівництва, було припущення про можливість інтенсивного розвитку зовнішніх торговельних заносин, в першу чергу експорту, а на цій підставі також і імпорту. Та концептура, яка утворилася на світовому ринку в результаті кризи, була однією з причин, яка примусилаsovітські чинники перевести ревізію плянових установок на початку другої п'ятирічки. Ця ревізія довелась поширити не лише на галузь зовнішнього товарообміну (максимальне обмеження імпорту), але також і на відтинок промислової і сільсько-господарської політики. Ці факти дають матеріал, який стверджує неправильність тої концепції, яка лежить в основі й першої і другої п'ятирічки + концепції про можливість будови соціалізму в одній країні. Подаю ці висновки в єдином можливій в цьому випадкові формі - формі тез. Їх уточнення фактичним матеріалом вимагало би спеціального докладу. Думаю, що, коли б докладчик поширив би був свої завдання, серед тих матеріалів, якими він користувався, він знайшов би також і такі, які можна було би користати для освітлення тих положень, що їх я назначив.

ЗАСІДАННЯ 24 СІЧНЯ 1936.

Р е ф е р а т і н ж . В . Я н о в с ь к о г о " К а м ' я н о в у г і л ь -
на промисловість С С С Р . "

Загальні висновки реферату:

1) Мусимо сконстатувати великий зрост продукції кам'яно-вугільної промисловості, яка на протязі від 1913 по 1934 зросла на 22 процентів. При чому пляни більш-менш виконувалися за винятком року 1934.

2) Зрост видобування вугілля потяг за собою великі капіталовкладання, які спричинилися в першу чергу до значного обновлення основних фондів.

3) В той час, як видобування вугілля по цілому СССР на протязі від 1913 року по 1934 включно зросло на 220,4 %, по Україні воно зросло лише на 141,8 % в наслідок чого питома вага українського вугілля впала з 87,2 % до 65,5 %.

4) Вкладаючи величезні суми в капітальне будівництво і реконструкцію вугільних шахт, більшевики не потрапили знизити час будови, який перевищує в кілька разів закордонні терміни. Шахти здаються не цілковито закінченими, бо гірниче машинобудівництво відстасє, і нові шахти на 3-4 роки розпочинають давати лише 60 % проектованої спроможності. Велику увагу звернено на устаткування механізмами, які дають спромогу механізувати видобування кам'яного вугілля. Констатуємо великий зрост машин для механізованого видобутку вугілля зокрема в Донбасі.

5) Незадовільний ступінь використання механізмів як до кількості самих механізмів, так і до їх продуктивності.

6) Надзвичайно мале використання робочого часу, в наслідок неуважки поміж окремими ділянками шахтової праці. Велика кількість прогулів без поважних причин, велика плинність з огляду на неунормованість справи платні, житлової, харчової та т. п. Хоч справу прогулів і плинність за останні часи вдалося неначе трохи опанувати. Для поліпшення труддисципліни і самої праці кинуто в шахти комуністичні кадри, які мають бути зразком. В наслідок повищих фактів, продуктивність радянського робітника значно відстасє від продуктивності закордонного робітника-вугільщика. Більшевиків рятує збільшення кількості як робітників, так і механізмів. При країному використанні перших і других радянська вугільна промисловість могла би дати значно більше ефекту.

7) В світовій продукції радянська вугільна промисловість займає незначне місце, яке, завдяки світовій господарчій кризі, підноситься, але питома вага його не перевищує на 1933 рік 7,5 % загальної світової продукції.

8) Пляни другої п'ятирічки передбачають значне розвинення вугільних районів РСФСР за рахунок України. Питома вага Україна, яка в 1913 році виносила 87,2 %, на рік 1932 впала до 69,1 % і в році 1937 має виности лише 52,5 % загальної радянської продукції по вугіллю.

9) Пляни другої п'ятирічки намічають збільшення споживання кам'яного вугілля, питома вага якого має з 54,5 % на рік 1913 зрости до 66,6 % на 1937 рік, розвиваючи поруч нові ґатунки палива, як прикладом сланець.

10) На Україні звернено увагу на дешеві ґатунки палива, як прикладом на торф і буре вугілля, яке має засилювати місцеву промисловість.

У всяком разі, не дивлячись на цілу масу дефектів, мусимо сконстатувати значне досягнення більшевиків у кам'яно-вугільній промисловості.

Дискусії.

Інж. М. Д е р е в я н к о , звертаючи увагу на той факт, що питома вага Донбасу зменшується, підкреслює, що реферат слабо освітлив цей момент - перенесення індустріального центру на Схід Європи. Посилаючися на статтю інж. Сіпка у "Всхуд-і", опонент зазначає - важливість досліджен-

ня цієї проблеми. Необхідно, на думку опонента, вияснити райони споживання донецького вугілля.

Торкаючись питання про низьку продукційність праці вугільного робітника, опонент зазначає, що проблема наукової організації праці в ССР стоїть ще на самому низькому щаблеві, коли самі робітники протилються раціоналізації (збивства стахановців). Взагалі ж опонент підкреслює щиби економічної організації вугільної промисловості і низький ступінь т. зв. організаторики.

Г. Лазаревський зазначає, що в рефераті є одна хиба, яка зрештою не залежить від волі референта. Реферат є застарілий. За р. 1935 в здобуванні вугілля відбулися величезні зміни, в звязку з стахановським рухом. Розуміється, в цьому останньому є дуже блефу, але в ньому є здорове зерно: В наслідок стахановського руху спостерігаємо тепер великий зрость здобичі кам'яного вугілля, особливо в Донбасі. Тому питома вага донецького вугілля піднеслася в р. 1935 до 72 %.

Б. Гловінський вказує на позитивні риси реферату: велика кількість матеріалу, критичне ставлення до цього матеріалу, посила на джерела і т. п. Хиба реферату - в тому, що референт хотів охопити усю цілість питань, зв'язаних з кам'яно-вугільною промисловістю, а навіть в деяких випадках вийшов поза межі цих питань, зачепивши питання про інші види палива. З другого ж боку авторові не вдалося вичерпати усіх проблем, що характеризують кам'яно-вугільну промисловість, тому ті місця реферату, які стосуються робітничого питання, носять випадковий характер. Торкаючись стахановського руху, опонент вважає, що цей рух - звичайна форма визиску робітника. Випадково в Донецькому промислі він дав добре результати, бо якраз Стаханов працював в Донбасі. Збільшення питомої ваги Донбасу в 1935 р. з'ясовується, на думку опонента, падінням ролі інших басейнів, зокрема Кузбасу.

Гл. Лазаревський заявляє, що він не є адептом стахановського руху і дуже добре розуміє його негативні сторони. У відповідь Б. Гловінському підкреслює, що здобич вугілля зростає і по інших басейнах.

Проф. Шовгенов. Реферат інж. Яновського має титул "Кам'яно-вугільна промисловість ССР". Зміст реферату, який ми щойно заслушали не цілком відповідає згаданій назві: з одного боку в ньому можна зауважити зйви речі, а з другого - брак логічно необхідних даних.

До перших можна віднести розділ "інші ґатунки палива на Україні: торф і буре вугілля", який стоїть відокремленно від цілого викладу про ССР і немає відповідних даних щодо решти території ССР.

Натомість бракує таких цікавих даних, як от: місценаходження різних ґатунків вугілля на території ССР, характеристика цих родовищ вугілля і загальні запаси вугілля в них, на які потреби і куди використано вугілля і намічено до використання, напрямки руху вугілля в межах ССР і за кордон; переробка вугілля на кокс, якість вугілля, що його достачається кopal'ні споживачам. Розробка, напр., останнього питання внесла б помітні корективи до кількості здобутого за рік вугілля, бо скарги на велику попільність вугілля, на боякість його, а особливо теж на засміченість камінням не сходили й не сходять з сторінок большевицької преси.

В. Яновський у відповіді своїй зазначає: реферат його написаний майже півроку тому. Отже він останніх даних не мав і не міг їх узгляднити. Про стаханівський рух він зазначив лише поверхово; в самому рефераті у нього про цей рух згадки нема. Натомість по написанні реферату він за цим рухом слідкував. Для нього ясно, що це одна з форм визиску робітника. Поставили певних робітників в особливо сприятливі умови і на підставі розмірів їх осягнень встановлюють норми для робітника пересічного. На закиди Б. Гловінського референт відповідає, що про питання робітниче він говорив і інших рефератах детально, тут же привів найбільш характерні і цікаві моменти. У відповідь проф. Шовгенові референт зазначає, що

він хотів проблемі розміщення центрів вугільної промисловості і споживання вугілля присвятити окремий реферат, але в цьому академічному році цей реферат зачитаний бути не може.

Опінія проф. В. Садовського.

Узаги, які я хотів би зробити з приводу докладу, в певній частині покриваються з тими увагами, які я свого часу робив з приводу докладу "Прометалургійну промисловість в ССР". Основним питанням, на якому слід спинатися дослідникам окремих галузів совітської промисловості в теперішній час, це питання про їх якісний стан, її якісні показники, оскільки факт кількісного зросту не зустрічає заперечень. Переважаюча частина докладу спиняється на моментах кількісного порядку, а питання, які характеризують її якісний стан, знаходять лише часткове і не повне освітлення. Не можна разом з тим не підкреслити, що подекуди докладчик звів в свій доклад матеріал, який має до теми лише дуже далеке і посереднє відношення (розділ інші ґатунки палива на Україні), а в впорядковуванні матеріалу не додержав потрібної систематичності (про капіталовкладання трактується в другому розділі і в четвертому, який обговорює справу будови нових об'єктів).

Коли присвячувати головну увагу кількісним показникам кам'яно-вугільній промисловості, то, оскільки самий факт її кількісного зросту заперечень не зустрічає, завдання докладчика могло би полягати у встановленні найбільш імовірного числового вислову окремих кількісних показників. Труднощі, які в цій області зустрічав докладчик, він сам підкреслює на початку свого докладу, зазначаючи, що майже ні одно джерело не совпадало щодо окремих даних, і часами доводилося брати на віру - одно з них, відкидаючи інші, беручи під увагу те, де подавалися дані. Ці труднощі знайдення найбільш імовірних даних докладчик зазначає цілком справедливо; оскільки, щодо окремих даних, які він подає, він не входить та й не може увіходити в розгляд, через що та цифра, на якій він спиняється, видається йому більш імовірною, читає не має жадних доказів того, що та чи інша цифра докладчика з різних совітських даних найбільш імовірна й обґрутована. При цих умовах, завдання - подати найбільш імовірні цифрові, кількісні показники для кам'яно-вугільної промисловості-доклад не розв'язує. Треба до того ще додати, що величезна частина даних про ті показники, які докладчик ставарно збирало по різних джерелах, подано тепер в зведеному вигляді в одному виданні - "Соціалістическое строительство" 1934 і 1935 роки. В доповнення до вище сказаного хочу ілюструвати ще трудність віднайдення якихсь більш імовірних даних і більш точних цифр в совітській статистиці одним, на мій погляд, дуже яскравим прикладом. В рефераті на сторінці шостій є таблиця 12-та, яка подає кількість механізмів в копальнях. Докладчик цю таблицю збудував за роком 1928-1933 по даних "Соціалістического строительства" за 1932 р., а за 1934 рік по даних "Гудка". Я порівнював ці дані з даними "Соціалістического строительства" за 1935 рік, зберігши опрацьованого тов самов установою. Це порівняння виявляє, що дані цих двох джерел для 1933 року для всіх трьох груп механізмів між собою розходяться:

	в докладі	Соц. строит.
тяжких врубових машин разом	1511	1473
легких врубових машин разом	295	339
Відбійних молотків	8822	9020

Що торкається даних за 1934 рік, то вони абсолютно не до порівняння; докладчик подає за "Гудком" легких відбійних молотків в Донбасі 10.180, за даними "Соціалістического строительства" 1935 р. їх було 5.729.

Я спиняюсь на цифрових даних з такою докладністю через те, що в цьому рефераті вони займають багато місця; референт в першу чергу звертає увагу на те, щоб для освітлення кожної з частин свого докладу подати більшу кількість цифр і лише в другу чергу змагався про переведення докладнішого аналізу поданих їм таблиць.

Більш актуальними частинами докладу є частини, присвячені виясненню ролі Донбасу в вугільному господарстві СССР (розділ 3 і 10) і освітленню якісного стану кам'яно-вугільної промисловості (частина розділу четвертого – будова нових об'єктів, де референт трактує про кількість механізмів, розділи шостий і сьомий). На жаль, ці більш актуальні проблеми докладчик не обговорює з більшою докладністю і дає лише частинне їх освітлення. Коли би референт використав численну літературу в справі боротьби між донецькою і урало-кузнецькою концепцією (нагадаю хоч би роботу Доменштейна і протоколи XII зізду ВКП), то формулюваний їм висновок про 1930 рік, як рік перелому в совітській політиці щодо Донбасу, мусів би виглядати трохи інакше. Урало-Кузнецька концепція була формулювана ще в 1918-20 роках Товариством Сибірських Інженерів, і за здійснення її за часів совітської влади провадилася довга і уперта боротьба. Вже в 1926 році концепція про необхідність допомоги в першу чергу розвитку східніх районів була переведена через зізд президіумів Держпллянів. 1930 рік і революції XII зізду ВКП(б) є лише останнім етапом цієї боротьби. Прихильники цієї концепції виходили з загальної предпосилки про необхідність індустріалізації східніх районів СССР, і аргумент про стратегічну незабезпеченість Донбасу в їхній обґрунтовці мав додаткове значіння.

Цим я обмежу свої зауваження, зазначаючи ще раз, що до цього докладу в певній своїй частині стосуються також зауваження, зроблені мною до докладу про металургійну промисловість в СССР.

ЗАСІДАННЯ 31 СІЧНЯ 1936.

Р е ф е р а т інж. М. Д е р е в я н к а "Ф а ш и з м , т а й л о -
ризм та корпоративна система в Італії!"

Загальні висновки реферату.

- 1) Повоєнна Італія, криза матеріальна та морально-духова.
- 2) Муссоліні творить союз фашистів, як нову течію протикомуністичну, з гаслами яскравого націоналізму, як силу, що відродить Нарід і Державу.
- 3) У найбільш пекучій сучасній проблемі економіки, в питанні праці й капіталу, фашизм прихиляється до американської школи промислових інженерів Тайлора та Емерсона, до так званого тайлоризму або раціоналізму акції.
- 4) Коротка ілюстрація успіхів в Америці школи промислових інженерів.
- 5) Вплив американської школи промислових інженерів в Європі.
- 6) Італійська "Книга Праці" повстає під впливом успіхів тайлоризму в Америці.
- 7) Раціоналізація, як економічна система, впливає на повстання корпоративної системи в Італії.
- 8) Нарід теоретично, а Держава практично стає понад гуртки - партії та перебирає щораз більшу владу в економічнім житті.
- 9) Еніос-Італійський Інститут Наукової Організації Праці, як співчинник Держави у будові корпоративної системи, та щораз більше його застосування до завдань державної економіки.
- 10) Монолітна організація продукційних сил, що представляє всі інтереси, - такий характер корпорації окреслює закон в Італії.
- 11) Організація Корпорації.
- 12) Кінцеві уваги щодо фашизму, гітлеризму, большевизму та ліберального демократизму.

Дискусії.

На початку дискусій проф. Шовгенов пропонує обмежити дискусії на питаннях, окреслених темою реферату, - зазначаючи, що інакше дискусії надто розплівуться по багатьох квестіях, що мають мало спільногого з економічним семінаром.

В дискусіях першим забирає слово Є. Гловінський. Він уважає, що й поза виключенням питань політичних, реферат охоплює стільки важливих і кардинальних проблем економічних, що не дає і не міг дати вичерпувче освітлення кожної з них. Тим більше, що проблеми ці - всі актуальні, дискусійні, які і зараз не є остаточно розв'язані. Почати з корпораційної системи. Будова її далека ще до завершення, і залишилося власне саме тяжке. Створено лише горішні організації (корпорації), що об'єднані в Народну Раду, між тим як долішніх корпорацій, основних елементів цілої системи, ще нема. Так само проблема інтервенціонізму. Ще не можна сказати, що господарчий лібералізм остаточно зданий в архів історії. Одно можна ствердити, що інтервенціонізм звязаний безпосередньо з надзвичайними умовами: війна, криза, загальна нужда та біда. Навпаки, в країнах, де хотять утримати здоровий господарчий лад, виявляється нехіть до інтервенціоністичних заходів держави. Нарешті, раціоналізація - в світлі сучасного кризису і безробіття - теж не виглядає так, як би вона була останнім словом поступу. Збільшення безробіття в звязку з далеко посуненою технічною раціоналізацією - факт загально відомий. Далі опонент відмічає, що реферат багато втратив на тому, що референт, описуючи фашистівську систему, йде виключно за Фр. Мауро, безкритично передаючи його думку. Розу-

міється, що Фр. Мауро, як один з дигнітарів фашистівського устрою, не може говорити і писати інакше. Нарешті, опонент вважає, що твердження реферату буцім то лише тайлоризм вчив про співпрацю капіталу і праці, не є вірне. Ці ідеї можна знайти і в багатьох інших економічно-суспільних науках.

П. Денисенко стверджує, що корпораційна система в Італії запроваджена для певних політичних завдань. В свою чергу фашистівська диктатура повстала на тлі економічної кризи. Отож моменти політики і економіки перемішані. Не можна сказати, що корпораційна система сприяла господарчому поступові, але вона дала зміцнення політичному режимові. Торкаючися тайлоризму, опонент назначає, що в спорідненій з Італією Німеччині наукову організацію не застосовано на 100 %. А це тому, що раціоналізація праці збільшує безробіття. Очевидно, такими шляхами доводиться йти і Італії, коли вона хоче боротися з безробіттям.

Проф. О. Лотоцький, що прийшов на збори під час дискусій, вносить побажання, чи не можна було би написати реферат про аналогію між господарчими методами фашизму і комунізму.

Ген. В. Зміненко вважає, що не можна відділити політику від економіки. Фашизм повстав на тлі реакції і боротьби проти розкладу економіки, який вносили туди комуністи і соціалісти.

Як фашизм, так і гітлеризм є течії, що поставили чоло цьому розкладові, запроваджуючи цілком нові взаємовідносини між робітником і підприємцем. Щодо підприємця (працедавця), то він виступає не лише як власник, але як провідник підприємства (Leiter). Так само і робітника ці течії хотять поставити у цілком відмінне, ніж у капіталістичних країнах, становище. Власне, це зробили і большевики, але ріжниця та, що большевики дали робітникам із залізної керовничої класи, крім того, дають йому школи, освіту і т. п. У фашистів цього нема. Торкаючися Еніоса, опонент стверджує, що подібні інституції є у всіх країнах, лише домінуючу роль в Італії цей інституції надав, очевидно, південний темперамент. Нарешті, щодо взаємовідношення політики і економіки, то опонент вважає, що мусить бути проведена якесь демаркаційна лінія; політика мусить мати певні обмеження у своїх впливах на економіку.

Проф. І. Шовгенов уважає, що докладчик сам відійшов від теми в своїх кінцевих увагах. Від реферата можна було сподіватися іншого; він би міг дати нам об'єктивний образ фашистівської господарчої системи, причому цей образ мусів бути менше пов'язаний з науками самих фашистів. Цікаво було почути (і цього теж не було у рефераті) про ті осягнення в економіці, що здобуто за допомогою цієї системи. Наприклад, відсмо, що Муссоліні почав величезні меліораційні роботи. Чи вони пов'язані з цією системою? Які наслідки вони дали? Нав'язувчи до думки проф. О. Лотоцького, проф. Шовгенов каже, що було б цікаво провести порівняння взагалі між всіма новітніми господарчими системами (гітлеризм, большевизм, фашизм).

Інж. О. Чубенко заявляє, що не торкатиметься політичної сторони фашизму. Говоритиме лише про економічно-соціальну сторону фашизму. Опонент ставить питання - чи в цій царині фашизм сказав нове слово? І дає відповідь позитивну. Це слово хаотичне, може, але в кожному разі нове. Треба ствердити розклад ліберальної економічної системи, яка виходила з заложення, що світові ринки є необмежені, яка не торкалася соціального питання і не цікавилася проблемою розподілу. Післявоєнна кон'юнктура поставила питання про самовистарчальність національних господарств. Мусимо навчитися господарювати на обмеженому обшарі. Муссоліні це переводить у життя. Одночасно відкинутий принцип ліберальної економії, що національний дохід не є функцією розподілу. Опонент посилається на теорію Тугана-Барановського і на його думку з приводу циркуляції капіталу. Заслуга Муссоліні також у тому, що він поставив економіку на службу народові. Теж саме ми бачимо й у Німеччині. На зміну принципам ліберальної економіки приходять інші, в першу чергу служба суспільству. В Америці бачимо Рузельта, якого можна вважати за найбільшого революціонера в економіці сучасності. Ця революція відбувається в душах, а це головне, і в цьому відношенні

Італія і Німеччина роблять більше, ніж Сoviти. І треба бути марксистом, щоби зрозуміти, що в цьому є здорове зерно.

Промова О. Чубенка викликає репліки П. Денисенка і Є. Гловінського. Перший вказує, що і в фашистівському суспільстві залишається подібна ж оцінка людей, як і в капіталістичному. Другий вказує на те, що Муссоліні не розв'язав проблему самовистачальності, лише пішов завойувати Абісінію. Запитує п. Чубенка, що ж залишається від славновісної класової боротьби, на якій марксизм побудував цілу свою систему.

О. Чубенко відповідає, що класова боротьба, згідно з марксизмом, існує тільки в капіталістичному суспільстві. За інших форм господарчого устрою класова боротьба тратить свій сенс.

Інж. М. Древяник, відповідаючи опонентам, вазначає, що завдання реферату було дати лише схематичне представлення дотичних проблем. Екскурси в бік політики і навіть моралі він уважає за необхідні і навіть цілком оправдані. Не розуміє тих, хто боїться заглиблнятися в ці проблеми, які дають дуже багато для вірної оцінки економічних питань. На уваги, що раціоналізація може привести до збільшення безробіття, вазначає, що й тут проблеми моралі, етичного застосування засобів раціоналізації без покривдення інших робітників, відограє свою роль. Крім того раціоналізація може дати позитивні наслідки лише при гармонійному застосуванні її рядом з іншими заходами.

Опінія проф. В. Садовського.

З приводу реферату п. інж. Древянка треба висунути два основних зауваження. Він охоплює цілу низку дуже складних і великих проблем; при цих умовах він, очевидно, ні одної з порушених проблем не може охопити і висвітлити з більшою докладністю. Завдання, в одному докладі на двадцять сторінках ознайомити з фашизмом взагалі, з корпораційною системою, з тайгоризмом і до того ще вяснити взаємні відносини між большевизмом, фашизмом і тайгоризмом є загалом не до розв'язання. З другого боку ті проблеми, які порушує докладчик, мають величезну літературу; є ряд творів, які для з'ясовання порушених докладчиком проблем є класичними, творів, які при освітленні їх обійти не можна; не можна, наприклад, вяснити суто тайгоризму, минаючи твори самого Тайлора; при цих умовах базувати доклад на такому обмеженому і випадковому добрі джерел, як це зробив докладчик, є річчю недопустимою. Оскільки доклад порушує цілу низку проблем економічних, політичних, соціальних і філософських, ні одну з них не освітлюючи з більшою докладністю, спиняється на окремих положеннях реферату дуже важко. Це загрожувало би тим, що дискусія розплівається по цілком необмеженому річищу найбільш ріжнородних проблем. Через те я обмежуюся тим матеріалом економічного характеру, що його дає доклад. Зокрема, я цілком не буду торкатися останнього розділу докладу – кінцевих уваг референта щодо ліберального демократизму, фашизму, гітлеризму і большевизму; думаю, що економічний семінар, присвячений студіям економічних проблем, зовсім не є відповідним місцем для обговорення того матеріалу, який містить ці кінцеві уваги.

1. Необхідно внести певні поправки в ту частину докладу, де референт говорить про тайгоризм. Той рух, який виник головним чином після світової війни і який має на увазі перебудову виробництва з узглядненням вимог науки і техніки, немає ще цілком усталеної назви. Називають його найчастіше науковою організацією праці або раціоналізацією виробництва, при чому ця остання назва вживается тепер найчастіше. Що торкається терміну тайгоризму, його вживали частіше на початкових стадіях руху, і він тепер, за винятком хіба Італії, майже цілком виходить з ужитку. Термін – раціоналізація виробництва є більш відповідний, бо цей рух тепер вийшов за ті межі, які визначав йому сам Тайлор. Тайлор в своїх працях, написаних в періоді 1895-1911 років, займався головним чином проблемою організації праці в межах окремого промислового підприємства. Тайгоризм і змагання до раціоналізації виробництва охоплює як промисловість, так і сільське госпо-

дарство і торговлю; мають вони на увазі не лише організацію самого процесу праці, але весь продукційний процес в його цілому. В самій Америці рух до раціоналізації виробництва не покривається тими організаціями, що стоять на ґрунті ідеї Тейлора. Для руху за раціоналізацію виробництва системи Тейлора тепер в значній мірі є вже перейдений етап; хоч, розуміється, вона на створення і розвиток цвого руху мала великий вплив. Проблемою раціоналізації виробництва в усіх європейських державах і Північно-Американських Сполучених Державах займаються численні установи, і уважати, що Італія у цій справі займає одно з чільних місць навряд чи було би правильним. В Італії цей рух почався так само ще до фашистівського перевороту; в цій справі працював проф. Федреро і де-Санктіє; останій зорганізував перший італійський комітет наукової організації праці. В 1920 році Вища Господарська Рада обговорювала пристосування справи наукової організації праці до італійської промисловості. За часів фашизму цей рух інтернаціонального характеру і значіння, який почався в Італії ще раніше, стали пристосовувати до пануючої ідеології.

2. Ідея про зв'язок корпоративної системи, яка заведена в Італії, з тейлоризмом в літературі є мало поширеній погляд, який зв'язує корпоративну систему з ідеями синдикалізму. Висновки про значіння цієї системи і доцільність її пристосування для налагодження господарського життя ще рано робити за браком відповідних матеріалів, які би показували як ця система освідчилася на господарській практиці. Саме будівництво цієї системи в Італії не можна уважати викінченим; воно викінчено тільки формально; видано певні законодавчі акти; створено певні організації. Отже треба, щоб видані закони були переведені в життя і виявили свої наслідки. А до того часу для дослідника найкраще від остаточних висновків стриматись.

3. Не можна обминути твердження референта, яке очевидно є наслідком якогось стилістичного непорозуміння. На стор. 15-ій, як одну з особливостей структури італійської корпоративної держави великого значіння, він висловує наявність в ній забезпечення робітників, інституту, який поширений в державах найріжноманітнішого типу.

ЗАСІДАННЯ 7 ЛЕТОГО 1936.

Інформаційний доклад інж. В. Шевченка
Стахановський рух.

Загальні висновки реферату.

- 1) Історія виникнення та розвитку руху.
- 2) Як пояснюють своїсягнення самі стахановці.
- 3) Як зустріли стахановський рух робітничі маси та інженерно-технічний персонал.
- 4) Заходи влади СРСР щодо організації і використання стахановського руху.
- 5) Поширення стахановського руху на інші галузі народного господарства.
- 6) "П'ятисотниці" або стахановський рух в сільському господарстві в галузі цукрових буряків - зокрема.
- 7) "Перша всесоюзна нарада робітників і робітниць стахановців в промисловості і на залізничному транспорті" в Москві 14-18. XI. 1935. Оцінка стахановського руху проводом СРСР.
- 8) Деякі міжнародні преса про стахановський рух.
- 9) Спроба висновків:
 - а) Стахановський рух інспірований і підтримуваний самим владою СРСР, з метою вивести країну з психічної депресії, спричиненої довготриваючими матеріальними зливнями,
 - б) Стахановським рухом влада СРСР намагається і має надії реабілітувати в середині СРСР і на зовні - в опінії міжнародній ідеології і режим генеральної лінії, показати його позитивні і давнозаповіджені здобутки.
 - в) Одночасно влада має з стахановського руху конкретні користі матеріальні, через підвищення продукції, і меншу, у відношенні до попередніх норм і ставок, її оплату.
 - г) Стахановський рух тягне за собою редукцію робітництва та створює безробіття в СРСР.
 - д) Стахановський рух змінив робітництво.
 - е) Стахановський рух не став ще добровільним рухом знизу, тільки є прищіплюваний примусовими засобами згори.
 - ж) Відношення до стахановського руху з точки погляду української національно-державної рациї.

Дискусії.

Інж. М. Деревянко вбачає в стахановському русі один із звичайних виявів примінення наукової організації праці. Це знаходить в ньому нічого надзвичайного, що було би звязано з большевицьким устроєм. Посилається на статтю в "Przeglądzie organizacji", де теж підкреслюється цей момент, що стахановський рух ставиться в ряді іншихсясягнень наукової організації праці. Відмічає, що головним імпульсом стахановського руху є зацікавлення робітника більшим заробітком, опонент стверджує, що цей рух не дав нової якоїсь методики. Там, де немає наукової постановки справи, рекорди сягаються "смекалкою".

Інж. В. Яновський зупиняється на технічній стороні праці самого Стаханова, подаючи деякі дані з його промови.

Гл. Лазаревський відносить генезу стахановського руху до промови Сталіна про "опанування технікою". Подав деякі відомості, які свідчать, що стахановський рекорд був спеціально зааранжований. Нарешті зупиняється на тому, що дав стахановський рух. Наводячи дані з совітської преси, він підкреслює, що матеріальних результатів стахановський рух не дав або майже не дав.

М. Д е р е б я н к о , торкаючися стахановських рекордів у рільництві (Демченко) , знаходить, що жадних осягнень там нема. Надто велика затрата сил, щоби можна було говорити про осягнення.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в дивується тим цифрам, що подаються, як рекорди стахановців. Йому видається ці цифри за неправдиві. Напр., як вивозять ті сотні тон вугілля, що вибиває Стаханов і інші ? Так само дивують його цифри щодо кладки цегли. Підкреслює незмірне використання людської сили.

В. Я н о в с ь к и й пояснює, як організовано було вивозку вугілля при стаханівських рекордах.

С. Б і л о д у б уважає осягнені рекорди за майстерну реклами. Особливо його дивує рекорди Демченкової, якій помагало в її праці ціле село. Питання - чи оплачується такий метод - він розв'язує негативно.

Є. Г л о в і н с ь к и й звертає увагу на те тло, на якому відбувається це використання людської сили: знесення карткової системи, величезне обезцінення карбованця, в результаті чого робітник одержує тепер в 3-4 рази менше, ніж одержував перед першим п'ятилітком.

П. Д е н и с е н к о теж зупиняється на зв'язку знесення картичної системи з стахановським рухом. Підкреслює, що стахановці замінили так званих ударників і відмітників. В цілому стахановський рух - надзвичайна експлуатація робітника - через акордову працю. Але випадки поодиноких рекордів у всіх галузях можливі, і траплялися вони і за старого режиму.

В. Я н о в с ь к и й наводить порівняльні цифри, скільки одержує робітник в Донбасі і скільки йому потрібно на харчування, щоби відживлятися так, як відживляється робітник польський. Порівняння виказує, що реальна пересічна платня робітника з Донбасу в 4 рази менша реальної платні робітника польського.

В. Ш е в ч е н к о зазначає, що ніхто з опонентів не нападає на його тези, лише на самий стахановський рух. Рекламний характер цього руху він підкреслив в своєму докладі. Однаке мусить ствердити, що певні результати для продукції він дав. Вказує на збільшення здобичі вугілля в Донбасі в кінці минулого року і на піднесення норм здобичі в сучасному, норм, які зрештою виконуються. Відмічає, що стахановський рух дав стимул до праці; нічого нового й надзвичайного тут нема; але в країні, в якій цей стимул занепадав, і цей факт має позитивне значіння. Позитивне значіння має й те, що рекорд Демченкової примусив працювати цілий колгосп.

П р о ф. І. Ш о в г е н о в зазначає, що дискусії велися не проти тез докладчика, але кожний хотів внести до проблеми, що розглядалася, щось своє, і таким чином проблема одержала особічне освітлення.

ЗАСІДАННЯ 9 КВІТНЯ 1936.

Р е ф е р а т и п. п. і нж. Г. М а р ч е н к о в о ї, і нж. Д. К л е-
к о ць к о г о, Г л. Л а з а р е в с ь к о г о і і нж. Є. Г ло-
в і н с ь к о г о " Н о в і ш а л і т е р а т у р а п р о е к о-
н о м і ч н е і с у с піль н е ж и т т я С С С Р .

П. інж. Марченкова про книжку - H. Lenczewska-Bormanowa, ZSSR w
oczach kobiety ",

інж. Клекоцький про книжку - J. Miedzińska, " Sowieckie Państwo Pracy ",

Гл. Лазаревський про книжки - Otmar Berson, " Minus Moskwa " i W. Spasowski, " ZSSR - Rozbudowa nowego ustroju ".

Інж. Є. Гловінський - " Rosja Sowiecka ", biuletyn, 81/82, 83 /84.

Загальні висновки рефератів.

Minus-Moskwa - це репортаж бувшого кореспондента " Gazety Polskiej " в Москві, з його подорожі по Йолзі, Кавказу, Україні. Написаний ще в ті часи, коли Отмар щиро чи не широко підлещував своїм тодішнім господарям. По віддаленню його з СССР тон його статей, що він пише в тій же "Gazecie Polskiej ", значно змінився.

Ленчевська-Борманова написала свої враження з дуже короткого побуту в СССР в р. 1934. Враження ці позбавлені критичного відношення і поверхові, однаке авторка і на підставі свого пару-тижневого побуту намагається зробити ширші висновки, які жадної критики не витримують. Цікаві в цій книжці лише спостереження (з вікна вагону) спустошених українських сел і голодних селян на залізничних двірцях. Однаке авторка з цих спостережень не хоче робити висновків, які б протирічили її загальному захопленому наставленню.

Книжка Медзинської, інспектора праці в Польщі, присвячена виключно становищу робітництва в СССР. Написана фахово, хоч і не без певної тенденції - бачити все ліпшому світлі в Совітах, які здійснюють ідеал соціалізму (авторка - бувша марксистка).

Спасовський (очевидно псевдонім) в своїй книжці намагався дати апологію совітського устрою. Це, повний суперлятив і ріжких похвал, без жального угруповання, твір пропагандового характеру (уряд польський його сконфіскував).

Нарешті бюллетені "Rosja sowiecka", що видає, редактує і заповінє своїми статтями Ст. Гляс, польський економіст - є дуже цікаве, єдине в своєму роді видання, де автор систематично, крок за кроком (вийшло вже більше 80 чисел щомісячника), відмічає всі факти економічного і політичного життя в ССР, піддаючи їх суворій аналізі і відкриваючи незавидну картину совітської дійсності.

Дискусія.

Проф. І. Шовгенов висловлює думку, що книжки, про які заслухано рецензії, можна поділити на три категорії: репортажі - це книжки Отмара-Берсона і Ленчевської-Борманової; серйозні критичні дослідження, де автор виявляє певне знайомство з тим об'єктом, про який пише - це книжка Медзинської і бюллетені Гляса; і нарешті книжка Спасовського, що має явно пропагандовий характер. Що до останньої книжки, то підкреслює, що Балтійсько-Білоруський канал, про який так розписує автор, жадного реального значення немає. Зупиняючись на висновках Гляса щодо перманентної чистки партії і усунення ентузіастів першої п'ятирічки, проф. Шовгенов підкреслює цікавість цих спостережень. Але не може погодитися з Глясом, коли той каже про занехання Совітами нових грандіозних інвестицій - власне і цей рух колосальних будов продовжується - провадяться канали (Волга-Чорне Море), здійснюються роботи меліорації в колосальному маштабі.

Г. Лазаревський зазначає, що дійсно капітальні роботи провадяться і тепер. Але це вже роботи іншого порядку і провадяться вони під іншими гаслами. Усування тих, хто вірив в чуда п'ятилітки, дійсно має місце. Відмічає також, що робота п-ні Медзінської - це одна з небагатьох книжок, присвячених СССР, яка знайшла відгук в Сов. пресі. "Ізвестия" відмітили цю книжку досить прихильною рецензією.

С. Гловінський теж підкреслює, що сучасні капітальні роботи мають характер публічних робот. Почасти переводяться вони силами концентраційних таборів, почасти з метою боротьби з безробіттям, яке, всупереч твердженням большевиків, всеякак має там місце.

В. Шевченко вказує на ті зміни, які заходять в самій комуністичній партії. Ці зміни можна спостерігати і на комсомолі, який перетворюється з організації політичної в організацію для самовиховання. Молоді ставиться вже інші завдання. В партії ж править перемогу середня житньова лінія, яка хоче утримати забезпечене становище. Вказує, що чистка не усуває кваліфікованих сил, які ще можуть придатися. Усуває вона тих політиків-партійних, що теперішній курс можуть критикувати.

П. Денисенко підкреслює, що Отмар Берсон тепер пише трохи інакше і про СССР в цілому і про національний рух зокрема. Висланий з Москви, він, очевидно, змінив свої погляди. Довше зупиняється на становищі жінок в СССР, яке було почали освітлено в книжках Медзінської і Ерманової. Критикує висновки Медзінської і щодо лояльності робітників у СССР, і щодо досконалості установ забезпечення робітництва, і щодо безпеки праці. Підкреслює, що в Польщі, напр., законодавство охорони праці є першорядне. Щодо безпеки праці, то цікаво порівняти пропорції випадків в СССР і в буржуазних країнах. Вказує на існувачий в Польщі інспекторат праці.

Л. Панасенко вказує на інституцію суспільних інспекторів в ЧСР.

В. Змієнко зазначає, що з рецензованих книжок найбільш цікавіші це бюллетень Гляса. Щодо Отмара, то поки він був кореспондентом у Москві, то інакше він і не міг писати. Для того, щоби довідуватися на місці найбільш цікавих речей, треба впевнити господарів в своїй доброзичливості.

В. Соколовський зазначає, що заслухані книжки це лише польська література про СССР. Отже порядок даний Семінару поданий невірно. Щодо рецензій, то він не чув критики. Можна винести враження, що в СССР все дуже добре.

Проф. І. Шовгенов зазначає, що коли п. інж. Соколовський має зрецензувати якусь німецьку книжку про СССР, то семінар йому буде вдячний. Щодо критики, то завданням референтів було дати рецензії на книжки, а не реферати про них. З цих завдань референти дуже добре вив'язалися.

С. Гловінський теж вказує, що референти були обмежені часом - і не могли розвивати свої власні думки. Але оцінку кожної книжки вони дали. Була оцінка і в рецензії п-ї Марченкової, в тих питаннях, що поставлені були авторці, і в загальній оцінці, яку подав п. Лазаревський книжці Берсона, і в увагах інж. Клекоцького. Щодо Спасовського, то з ним полемізувати не можна - це є пропаганда, яку у нас в Семінарі треба тільки відмітити.

Д. Клекоцький зазначає, що у Медзінської дійсно доброзичливе наставлення до СССР, якраз до тієї ділянки, яку вона спостерігає (становище робітництва). Це засловується тим, що авторка - бувша марксистка.

ЗАСІДАННЯ 15 ТРАВНЯ 1936.

Р е ф е р а т і н ж. Є. Г л о в і н с к о г о " Е в о л ю ц і я
б є д ж е т о в о г о п р а в а в У С С Р ".

Загальні висновки реферату.

1) Виникнення першого українського бюджету треба віднести до року 1923, коли була затверджена конституція ССР. Однаке перший закон про бюджетове право Союзу ССР і Союзних Республік ухвалено лише 26. X. 1924.

2) В основу бюджетового права ССР покладено: 1) принцип з в е р х н ь о г о Союзу по відношенню до Союзних республік, що виявляється у тому, що а) Союзним органам належить виключне право встановлювати межі бюджетового права Союзу і Союзних республік, б) компетенція щодо встановлення об'єкту оподаткування належить виключно Союзові. 2) принцип с д н о с т и бюджету, що виявляється у конструкції единого державного бюджету ССР, у одноманітній класифікації і номенклатурі прибутків і видатків, як рівною у єдності каси ССР.

3) Розподіл видатків між Союзом і Союзними республіками переведений за поділом наркоматів і інституцій на загально-союзні, об'єднані і республіканські.

4) Розподіл прибутків між Союзом і Союзними республіками переведено згідно т. зв. мішаної системи, причому для Союзу залишилися всі посередні податки, прости ж податки в розмірі 90-99 % передані були республікам.

5) Закон 25. У. 1927 приніс певні зміни в бюджетових правах союзних республік в напрямку стабілізації їх бюджетів і більшого усамостійнення.

6) Податкова реформа 1930 р. зменшила значіння прибутків, на яких трималися бюджети Союзних республік. Одночасно, в зв'язку з розвитком централізації господарчого життя ССР з'явилася потреба в перебудові бюджетових взаємовідносин Союзу і Союзних республік.

7) Закон 21. XIII. 1931 приніс новий розподіл прибутків між Союзом і Союзними республіками. Новий порядок ще більше обмежує бюджетові права Союзних республік.

8) Так само на протязі рр. 1928-1934 відбулася зміна і в розподілі наркоматів на загально-союзні, об'єднані і республіканські.

9) Порівняння питомого тягаря бюджетів Союзних республік на протязі 15 років їх існування показує, що Союзні республіки за сучасного періоду розпоряджають все меншими засобами.

10) Ослаблення бюджетів Союзних республік відбувається також і в наслідок збільшення ролі місцевих бюджетів. Республіканські бюджети перетворюються в передаточні інстанції, через які переходять ухвалені у вищій інстанції кошти для місцевих бюджетів.

Дискусії.

Проф. І. Ш о в г е н о в ставить такі запитання: 1) як укладається бюджет в зв'язку з падінням сов. валюти; 2) чи в наслідок перерозподілу сум між загально-союзним і республіканським бюджетом людності стало ліпше чи гірше, 3) як відбувається виконання бюджету.

П. Д е н и с е н к о цікавиться обсягом місцевих бюджетів і проблемою перенесення сум з одних позицій до других (*virement*).

В. З м і е н к о запитує, чи існують спеціальні фонди в совітськім бюджеті.

В. Я н о в сь к и й запитує, що то є за резервовий фонд.

М. К о в а л ъ сь к и й запитує, чи Україна за часів Совітської влади більше упослідженя, ніж це було за влади царської.

С. Гловінський відповідає: Падіння валюти не відбивається наsovітському бюджеті, бо при складанні бюджету це береться під увагу; пляновість господарки Сovітів дозволяє їм більше менше панувати над валютою; треба гадати, що починаючи з 1932 бюджет СССР складається і виконується з надвишком. Друге питання проф. Шовгенова треба пов'язати з запитанням М. Ковальського. Обидва ці питання торкаються цілком іншої нової проблеми - проблеми фінансової експлуатації України. Ця проблема дуже складна і в зміграційних умовах її можна розв'язати лише приблизно. В кожному разі на підставі даних, оголошених ще в 1927 році ЦСУ УССР і використаних відомим Доброгаєвим, і порівнюючи ці дані з даними, опрацьованими проф. Яснопольським в його відомій, великий і єдиний в своїм роді роботі, можна ствердити, що шляхом бюджету до $\frac{1}{4}$ національного прибутку України йде поза її межі, не на задоволення потреб українського населення. Проблема місцевих бюджетів це окрема проблема. Треба сконструювати збільшення місцевих бюджетів, але це не означає поширення прав місцевих органів, які права ще менші ніж за царського режиму права земств. Щодо virement, то певні приписи існують і вsovітському бюджеті. Однаке, треба розріжняти формальні приписи і їх виконання. В країні диктатури не може бути конституційних гарантій, що той чи інший припис буде виконанний. Фонди існують і в СССР. Власне, ціла націоналізована промисловість СССР - це ті спеціальні фонди, з якими борються тут на Заході. Однаке є і спеціальні фонди - страховий, соціального забезпечення. Резервовий фонд - складається з надвишок прибутків над видатками, очевидно, з метою підкреслити вищість сов. бюджета над зах.-европ., що не вилазить з дефіциту.

Опінія проф. В. Садовського.

Доклад інж. С. Гловінського майже цілком вичерпує ту тему, яку він взяв до свого опрацювання. Крок за кроком референт переглядає окремі законодавчі актиsovітської влади в обсягу бюджетового права і переводить їх докладну аналізу. Оскільки докладчик свою тему вичерпує майже вповні, мое завдання полягає в зазначенні тут уступів докладу, в яких мої погляди розходяться з поглядами докладника, і з другого боку в формільованні моїх думок методологічного характеру, які торкаються установки проблеми, яку зробив докладчик.

1. Починаю з зауважень, що торкаються змісту докладу. Досліджуючи еволюцію бюджетового права, докладчик констатує, що та еволюція характеризується все поступаючим зростом централізму: виняток в цьому розвитку складає лише перехід од часів військового комунізму до НЕПу, який характеризується послабленням централістичної політики. Мені здається, що за силом аргументів, які докладчик наводить в своєму ж таки докладі (ослаблення централізму в зв'язку з розкладом народного господарства) період військового комунізму в історії фінансовогоsovітського господарства треба виділити і поставити цілком окремо. За тих часівsovітський державний апарат ще не зорганізувався, і мали силу тут обставини фактичного, а не формально-правного характеру. При переважаючому впливі цих фактичних обставин, при відсутності зорганізованого державного апарату важко до взаємовідносин між УССР іsovітським центром в обсягу фінансів прикладати ту чи іншу характеристику, яка має своє передпосилкове існування певних тривалих, зорганізованого порядку відносин.

Розподіляючи компетенцію загально-союзних і республіканських її державних чинників на ст. 7-ій, референт зазначає, що одні галузі державного управління належать до виключної компетенції Союзу, в других Союзові належить лише керівниця ролі; до цих останніх референт заражовує народне господарство. Я думаю, що в цьому місці формулювання референта вимагає уточнення; Sovіtська держава розподіляє своє керування народним господарством в той спосіб, що в одних випадках воно належить виключно до компетенції Союзу, а в других Союз обмежує свою компетенцію лише до загального керівництва.

2. Переходячи до уваг методологічного характеру, яуважав би необхідним підкреслити, що, на мій погляд, референт надто звузив тему, сконцентрувавши головну вагу лише на розгляді аналізі діючих норм бюджетового права. Одною з характеристичних особливостей совітської державної структури є велика розбіжність між нормами закону і практикою. Щоб уяснити яку-небудь галузь совітських відносин в її повноті, треба її скарктеризувати з її формально-правного боку, а потім проаналізувати, як ці норми реалізуються на практиці. В даному випадку, цей останній момент є тим більше цікавий, що довкола реалізації норм бюджетового права й їх змін провадилась певна боротьба між російськими і українськими комуністами. З огляду на це яуважав би, щоби було доцільним доповнити той розгляд і аналіз бюджетових норм, який робить референт, аналізом і розглядом того, як переводились вони на практиці. Ті екскурси, які робить референт з цього обсягу, мусили бути поширені і доповнені. Існуючий матеріал з цієї області референт використовує лише частинно.

3. Мені здається, що референт зробив помилку, присвятивши мало місця виясненню взаємовідносин між місцевим і республіканським бюджетом на протязі останніх років. Роблю тут припущення і не ставлю цю справу категорично, оскільки я спеціально студій в цій області не провадив. Проте маю враження, що в області бюджетових відносин мусить бути той самий образ, який є в області адміністративній. На мій погляд, ліквідація автономного устрою сфедерованих совітських республік переводиться центральною владою двома шляхами. З одного боку переводиться перейняття певних державних функцій сфедерованих республік центральним урядом - автономія обтинається згори. Цей процес централізації згори на сьогоднішній день вже майже закінчений. Тимто тепер все яскравіше виступає другий спосіб ліквідації автономності. Центральна влада посилює і розвиває місцеві органи управління, які ставить все в більшу залежність од себе і усуває з-під впливу урядів сфедерованих республік - автономія обтинається знизу. При цих умовах справа взаємовідносин між республіканським і місцевим бюджетом стоїть в органічному зв'язку з загальною еволюцією бюджетового законодавства УССР, і це питання навряд чи належало би виділяти і зв'язувати зі справою місцевого бюджету. На мій погляд, воно саме мусило би бути обговорено у всій повноті.

Зазначаючи мої розбіжності з референтом, я цим, розуміється, не хочу зменшувати позитивних сторін його докладу. Уважаю за необхідне підкреслити, що референт, хоч і сконструював свій доклад, на мій погляд, подекуди завуалько, дав, виходячи з своєї конструкції, совісну і докладну розробку поставленого питання.

ЗАСІДАННЯ 17 ЧЕРВНЯ 1936.

Реферати п. п. Гл. Лазаревського, І. Дубицького, Мір. Б. Ольхівського і інж. Є. Гловінського: "Новіша французька і німецька література про економічне і суспільне життя в СССР".

Інж. Є. Гловінський: Sanda Alexandridi, L'industrialisation de l'U.S.S.R. par le plan Quinquennal. Paris, Les Presses universitaires de France, XV, 265pp. I carte.

І. Дубицький: Henri Membré, Un occidental en URSS, Paris, Edition Denoel et Steele, pp. 252.

Гл. Лазаревський: Jean Marqués-Rivière, L'U.S.S.R. dans le monde. L'expansion soviétique de 1918 à 1935. 366pp.

Б. Ольхівський: H.R. Knickerbocker, Rote Wirtschaft und weiser Wohlstand. 1935. Berlin, 123 ss.

Загальні висновки рефератів.

Зміст книжки Санди Александріді п. з. "Індустріалізація СССР в п'ятилітньому плані" - це загальний перегляд завдань і осягнень першої п'ятилітки. Нового в цій книжці читач, ознайомлений зsovітською господаркою, нічого не знайде. Це компіляція на підставі закордонних видань, переважно французьких. Авторка подає відомості за іншими авторами безкритично, в наслідок чого в оцінці певних фактівsovітської дійсності у неї можна спіткти суперечні твердження. В певних питаннях авторка просто ухиляється від оцінки і прогнозі, ставлячи лише питання, якого розв'язання залишає читачеві: наприклад щодо швидкості якісного освоєнняsovітського промислу. Як позитивний момент, треба відмітити категоричне ствердження колоніального визиску України і інших неросійських частинУССР. Твердження це, яке зустрічаємо в двох місцях цієї книжки, однаке приводиться без спеціального поглиблення.

Книжка Анрі Мамбре п. з. "Людина Заходу в СССР" є цікава спроба дати на підставі відбутої подорожі по Советах суцільний, синтетичний образ сучасноїРосії. Свої враження очевидця автор усистематизував в низці розділів, що ґрунтують увесь матеріал навколо таких сюжетів, як армія, мілітаризм, п'ятилетка, пропаганда, соціальні реформи, положення селян, диктатура пролетаріату, ліквідація кляс, тощо. До оглядених явищ автор підходить безпристрастно, з об'єктивізмом наукового дослідника і через те книжка має характер скоріш наукової студії, ніж подорожніх спогадів. Автор далеко не є советофілом і на більшевицький експеримент дивиться з прагматичною точкою погляду, цебто під кутом можливостей використання цього експерименту західньо-європейською культурою. Великом хибом книжки є те, що автор зовсім не звернув уваги на національне питання, а через те деякі його міркування й висновки стають проблематичні. Всеж з огляду на зібраний матеріал, прозорий уклад його, та ясний виклад думок, книжка заслуговує на нашу повну увагу.

Книжка Жан Марке-Рів'єр "СРСР в світі". Радянська експансія з року 1918 до року 1935" складається з 3 частин. Перша частина носить назву "Вигляд СРСР", має вона 5 великих розділів, назви яких цілком характеризують їхній зміст, а саме "Історичний нарис" (з підназвовою "Вічна Росія, дочка Візантії"), "Революція в жовтні року 1917", "Російський динамізм", з підрозділами: "організація революції", "господарі влади", "економічні проблеми", "індустріальна і рільнича експансія". "Працівники цього динамізму" з підрозділами: "Робітник", "Селянин", "Жінка", "Молодь", "Виховання мас". "Військо й флота СРСР". Друга частина книжки

зветься " Радянська експанзія в Європі "; в ній автор подає історію радянської експанзії по окремих країнах Європи, зазначаючи, що повсюди їй нещастило і доходячи до висновку, що радянський досвід, комуністична техніка - специфічно російського походження, і що відповідають вони лише слов'янському терпераментові. В третій частині під назвою " Радянська експанзія в Азії " автор зазначає, що мрія рад утворити сполучені радянські держави Азії під гегемонією Росії, для чого вони і вживають найрізноманітніших засобів в Азії, причім автор докладно зупиняється на кожній азіяцькій країні, підкреслюючи експанзію в ній СРСР. В висновках своїх автор дивиться на більшовизм як на своєрідну релігію, яка може притягнути до себе і народи Азії. Мінуси цієї у всякому випадкові цікавої книжки це не: цілком об'єктивність автора, певне радянофільство, не знайомство чи ігнорування національного питання в СРСР, деяка хастичність змісту і незазначення джерел, звідки автор користається, вживаючи ті або інші твердження.

Книжка Г. Р. Кнікербокера " Червона господарка і білий добробут " - це репортаж з подорожі по РСФСР (Москва, Івано-Вознесенск і колгосп. ім. Фрунзе біля Івано-Вознесенська) славнозвісного американського публіциста. Другої частини книги (репортажі з Фінляндії, Естонії та Польщі) референт не розглядав.

Кнікербокер намагається висвітлити " життєвий стандарт "sovіtської людності. З цією метою переводить цілу низку " зондувань " індивідуального побуту (з економічного боку) через відвідування ресторанів, робітничих помешкань, селянських хат, балачки з лідністю і т. ін. Переводить також низку цікавих калькуляцій, в яких порівнює платню з коштами утримання. Подає докладні ціни в різних категоріях крамниць.

Висновки: Москва дуже змінилася в порівнянні з добою п'ятирічки. Кидаеться в очі луксус, демонстрований совітською владою, як " соціалістичне багатство ". Але з цього луксусу користають тільки " совітські пани ". Життя більшості робітників пів-голодне. Найгірше проте живеться селянам: Кнікербокер вважає їх за клясу пе ре мо же ну, в шій громадській війні, якою була по суті колективізація, і експлуатація. Молодше покоління, під впливом пропаганди, широко перейняте комуністичною релігією. " Це Росія, її гасло терпіти " - так закінчує Кнікербокер свої записки про Країну Совітів.

Дискусії.

Професор О. Лотоцький зазначає, що заслухані реферати цікаві, бо дають образ того, як відбивається сучасна совітська дійсність в думці чужих людей. Нових фактів тут нам не подано. Однак, цікаво ствердити це протиставлення двох світів - капіталістичного і совітського в опінії представників першого з них. Виникає питання: чи цей західньо-европейський світ підготовлений, психологічно принаймні, щоби боротьбу, яку заповідає СССР цілому світу, прийняти ? На це питання треба дати відповідь негативну. В Західній Європі дивляться на цю шосту частину земної кулі, що їй нічого не залишається, як тільки " терпіти ". Висновок пессимістичний, що дає мало надії на поміч культурного світу. Але ці ж висновки, оперті на дослідженнях будь що будь поверхових, зроблені людьми, що дуже далеко стоять від того життя. В саму істоту явищ їм тяжко вникнути. Ми на власному досвіді знаємо, як тяжко провадити дослідження і орієнтуватися в житті Совітів. Тому до прогнозів цих авторів можемо ставитися спокійно.

П. Денисенко підкреслює, що ці прогнози не завше опираються на правдивих даних. Напр., у автора книги про експанзію СССР, коли він говорить про війну 1920 року. Так саме дивним йому видається твердження про " почуття людської гідності " у сов. громадян.

Гл. Лазаревський зазначає, що в даний момент СССР - Росія можна вважати переможцем. Росія досягла міцного зовнішнього становища.

вища, покращало і внутрішнє положення. З СССР можна і треба боротися лише ззовні і треба ствердити, з сумом, що цього на Заході не розумієть. Промовець підкреслює небезпечну атракційність нової ніби демократичної конституції СССР.

Проф. І. Шовгено в, підкреслючи, що рецензовані книжки не дали нічого нового, вважає все ж, що користь від заслуханого в тому, що тут скомасовані всі дані, відомості, якими ми займалися на протязі довшого часу. Сильне враження робить книга, що її рецензував Гл. Лазаревський, - це виявлення впливу СССР на цілий світ, особливо на Схід, де цей вплив набуває напівлігійний характер. Цікаво, що у всіх авторів майже нема згадки про село і про національне питання в СССР, за винятком праці, що рецензував С. Гловінський.

ЗАСІДАННЯ ЗО ЧЕРВНЯ 1936.

Р е ф е р а т інж. В. И н о в с ь к о г о "К о л г о с п н а г о -
с п о д а р к а".

Загальні висновки реферату.

1) В наслідок неправильного розміщення робочої сили по колективах польові роботи не забезпечені відповідною робочою силою, а переобтяження персоналом адміністративного апарату лягає величим тягарем на рядового колгоспника.

2) В наслідок звернення колгоспниками найбільшої уваги на свою присадибну землю спрости колгоспні відходять на другий план, викликаючи невиходи колгоспників на загально-колгоспну роботу.

3) Робочий час колгоспника марнується в наслідок провини самих колгоспників, а, можливо, і з провини керівників роботами.

4) При розподілі прибутків звернено велику увагу на збільшення неподільних фондів, щоби зменшити асигнування від уряду на капіталовкладання для дальшої колгоспної розбудови і перекласти цей тягар на самі колгоспи.

5) Помічається поступове збільшення прибутковості колгоспів і в зв'язку з цим матеріального забезпечення колгоспників, яке всежтаки треба признати цілком незадовільним.

6) З метою поліпшення матеріального стану звертається велику увагу на тваринництво, прибуток від якого починає відогравати в загально колгоспному балансі на малу роль, зокрема в районах, що мають переважно тваринну господарку. Поширяється ріжного роду побічні підприємства, які наразі масового характеру не мають і не всіди відограють велику роль.

Далі вільний продаж спричиняється з одного боку до скорішого закінчення хлібозаготовель, з другого боку впливає рівною на збільшення прибутковості окремих колгоспників.

7) В справі матеріального забезпечення колгоспників маємо факти такого ріжнобоя, що винесення якогось певного висновку цілком неможливо, бо в одному і тому ж районі з колективами з кращим забезпеченням і в той же час з надзвичайно малим. У всяком разі щодо матеріального забезпечення колгоспника треба ствердити поступовий здвиг в бік поліпшення стану селянства.

8) Треба ствердити разом з переобтяженням адміністративно-господарчого апарату кількісно в той же час високе забезпечення його в порівнянні до звичайного колгоспника, що виконує найтяжчу працю у нолі.

9) Помітна тенденція щодо зменшення затягання позик і оперування власними силами.

10) Уряд, бажаючи мати контроль над доцільним видаткуванням колгоспних сум, вживає всіх можливих заходів щодо притягнення найменшого вільного гроша до філій банків, що наразі не цілком вдається.

11) Колгоспна і взагалі ціла сільсько-господарська система, завдяки дебіторській заборгованості, знаходиться в тяжкому матеріальному стані, часами ставлячи колгоспи просто в безвихідне матеріальне положення. Заборгованість з боку правлінь, а наслідок повищого, своїм же членам-колгоспникам ставить і останніх в таке матеріальне становище.

12) Колгоспна система до цього часу знаходить ще під знаком нерентабельності, вимагаючи від уряду капіталовкладення і сталих допомог під рідними формами.

У всякому разі, не дивлячися на всі ті негативні сторони, що вдається підмітити в колгоспній системі, всежтаки мусимо ствердити передом

в бік поліпшення матеріального стану селянина. На жаль неможливо, на підставі тих відомостей, що мали, порівняти матеріальний стан сучасного селянина-колгоспника з матеріальним станом селянина перед війною, бо відповідна порівнююча статистика укривається большевицькою владою, або коли і подається, то спрепарована так, що говорить на користь колгоспної системи.

Дискусії.

Гл. Лазаревський - ставить питання докладчикові, в якому сенсі він уважає розуміння рентабельності.

Є. Гловінський - зазначає, що може бути два поняття рентабельності - окремих колгоспів, що пересічно очевидно дуже низька, і рентабельність колгоспного сектора (чи цілого соціалістичного с. г. сектора) для держави, яка, очевидно, існує, бо за рахунок с.г-ва держава цілий час розвивала промисловість.

Гл. Лазаревський - вважає, що реферат виводить свої твердження на вузьких підставах, користується лише випадками в поодиноких колгоспах і їх узагальнює. Це один дефект реферату, що можна з'ясувати браком даних. Другий дефект - референт оперує старим статистичним матеріалом, не увіглядаючи нових даних. Опонент уважає, що з запровадженням нормального статута с. г. артілі встановлений певний лад в колгоспах. Крім того, треба відмітити загальне покращення ситуації в колгоспах.

І. Дубицький вважає, що необхідно звернути увагу при трактуванні справ рентабельності на регулятивну вартість грошей в совіт. умовах.

П. Васильчук підкреслює, що може бути, крім рентабельності колгоспного сектора і колгоспів, ще мова і про доходи окремих членів колгоспів. Запитує, чи в інституції недільних фондів нема аналогії з кооперацією.

Є. Гловінський підкреслює особливу ситуацію сільського господарства, де рентабільність поодиноких господарств може падати особливо низько, за рахунок пониження життєвого рівня господарюючих.

В. Яновський зазначає, що реферат його писаний ще в грудні минулого року. Дані, що він зібрав і якими доповнив реферат, сягають по квітень 1936. Уся література, яку можна було тут використати, була використана. Заперечує твердження п. Лазаревського і вважає, що нема підстав думати про якісні зміни. Підкреслює зменшення експорту, в наслідок чого могло зрости споживання. Дає пояснення щодо розподілу трудоднів. Вказує на те, що дуже часто адміністраційні видатки сягають 25 %, коли норма для них встановлена 8 %.

Проф. О. Лотоцький вважає, що в зв'язку з рефератом п. Яновського потрібно було б опрацювати такі теми в економічному семінарі: 1) про взаємовідношення між експортом і відживленням населення; 2) про взаємовідношення між заробітною платною промислових і сільсько-господарчих робітників. Розробка цих тем освітлила б значно цілу ситуацію українського села і дала б відповідь на цілий ряд інших проблем, зв'язаних з совітською економікою.

Проф. І. Шовгенов зазначає, що цікаві і дуже важливі думки, висловлені Директором Інституту, Семінар матиме на увазі. щодо сьогоднішнього реферату, то він, як і інші реферати п. Яновського, торкається дуже важливих питань. П. Яновський завше ставить питання гостро, робить далекодумчі висновки, і цим викликає дуже жвавий і цікавий обмін думок.

Одночасно реферат цей викликає такі рефлексії, що, здається, час вже переходить від рефератів, які зааналізовують те, що є, до рефератів, які б подавали б нам те, що повинно бути. Хиби реферату -, які кидаються у вічі, з'ясовуються такими причинами: референт бере за широку тему, у нього бракує матеріалу щоби обґрунтувати свої тези, звідси логічний стрибок у висновках, з другого ж боку референт нагромаджує забагато матеріалу,

намагаючися подати все, що він зібрав, і не завше даючи аналізу цього матеріалу.

Нарешті проф. Шовгенов звертає увагу на мову реферату і підкреслює необхідність слідкувати за чистотою мови.

Опінія проф. В. Садовського.

Референт поставив собі завданням освітити основні проблеми організації колгоспної господарки. Завдання, яке він собі обрав, є надто широке і надто важке. З одного боку референт мусів торкнутися цілого ряду питань, зв'язаних з організацією колгоспного господарства, з другого боку йому довелось рахуватись з тим, що для певних питань він мав невистачаючу кількість матеріалу. Через те референт на початку свого докладу робить цілком правильне попередження, що його доклад в тому виді, в якому він його подає, не дає повної картини. При надто широкому визначенні теми і відсутності для певних її частин відповідних матеріалів дати таку повну картину, очевидно, не є можливе.

Звертаючись до самого матеріалу, який поданий докладчиком, я хотів би зазначити слідує:

1. Мені видається мало доцільним те, що докладчик взяв собі завдання досліджувати стан колгоспної господарки в межах цілого СССР. Як колективізація, так і процес налагодження колгоспної господарки в окремих районах СССР в зв'язку з міцевими ріжницями в структурі сільського господарства і соціальними і національними особливостями цих окремих районів, проходили і проходять дуже ріжно. Колгоспне господарство ще не набрало тих стабільних форм, які би дозволили трактувати відносини, що торкаються організації колгоспної господарки на цілому терені СССР, як певну цілість з надією одержати висновки, що могли би бути пристосовані до цілого Союзу. Та власне докладчик, оперуючи матеріалом з цілого СССР, свого ССРівського підходу в своїх висновках не додержує. Серед його висновків знаходимо такі (висновок про зрост роль тваринництва в колхозах), які очевидно, не можуть мати пристосування для північних і східних районів СССР, де сільське господарство базується на тваринницькій базі в першу чергу.

2. Я уважаю, що у докладчика не досить яскраво проведена та основна думка, яка повинна була би червонов ниткою проходити через цілій доклад: колгоспний устрій і колгоспна господарка є явищем, яке перебуває в процесі змін і формування, яке ще зовсім не набрало певних стабілізованих форм. Колгоспи залишаються тереном боротьби між колгоспною селянською масою і верхніми совітськими чинниками. Селянство, що опинилось в колгоспах, має свою психологію, свої трудові звички і навики, які вироблені віками і які не можуть змінитись раптово наслідком адміністраційного наказу. В результаті цієї боротьби, даремне, що вона тепер, як здається, мало виявляється навін, колгоспний устрій аж досі виявляє мінімальні ознаки стабільності і весь час перебуває в процесі змін. Через те в колгоспному житті кожного окремого року можна знайти певні специфічні можливості і риси, які зв'язані з тим, що фактичне життя колгоспів визначається не регулюючими директивами совітської влади, а боротьбою двох стихій - регулюючої совітської і селянської.

3. При ріжноманітності форм процесу перебігу колективізації і налагодження колгоспної господарки в окремих районах, при відсутності моментів стабільності в цих процесах я уважаю, що значна частина висновків докладчика, яка побудована на матеріалах, що стосується окремих колхозів та окремих районів, в країному випадку мусить уважатись за недоведени. Їх можна признати імовірними, але для того, щоб вони були доведеними, треба притягнути більше доказового матеріалу. Мушу при цьому констатувати, що в цілому ряді випадків цього доказового матеріалу не можна знайти в совітській літературі.

Звертаючись конкретно до окремих висновків, я хотів би спинити ува-

ту на слідувочому: а) Референт робить висновок, що невикоди колгоспників на колгоспну роботу зв'язані з тим, що вони звертають першу увагу на свою присадибну землю. Я уважаю це твердження недоведеним і думаю, що невикоди зв'язані з цілим рядом причин, серед яких в окремих колгоспах відограє роль увага до свого присадибного господарства. Та таблиця четверта, якою докладчик своє твердження уточнює, для цього не вистачає. В ній не вказано, до якого району вона стосується. Між тим для значної частини України (Правобережжя і Лівобережжя) розмір присадибних земель в колгоспах, що перебувають в особистому користанні, є остатільки незначний, що він не дає можливості пристосувати більшу кількість праці колгоспників. З другого боку я маю сумнів щодо наведеної таблиці взагалі: я припускаю, що в групу колгоспників з садибами розмірів 0,5 гект. і менше міг би увійти саме зашлій адміністраційний і канцелярійний персонал колгоспів, для якого трудодні обчислюються по спеціальній розцінці. б) Справі матеріального забезпечення колгоспників присвячені висновки п'ятий і сьомий. Слід констатувати, що в цих висновках містяться взаємно суперечні думки. Референт констатує з одного боку зрист матеріального забезпечення колгоспників (п'ятий висновок і друга половина сьомого), а з другого боку констатує, що в справі матеріального забезпечення маємо факти такого різного, що зинесення якогось певного висновку є цілком неможливе (перша половина сьомого висновку). Уважаючи, що референт наявність такого різного констатує цілком правильно, я власне й думаю, що зрист матеріального забезпечення не є доведений: він є лише тю ймовірністю, яка для того, щоб стати доведеним твердженням, потрібуеть більш вичерпуючих матеріалів. в) Задто категоричним видається мені висновок про те, що прибуток від тваринництва в загально-колгоспному балансі починає відогравати не малу роль, коли цей висновок поширити на ширші райони СССР; думаю, що йде тут мова про з'явлене, яке має лише спорадичний характер.

4. Констатуючи вище ряд недотягнень в докладі, мушу підкреслити, що вони в значній своїй частині пояснюються властивостями матеріалу, з яким оперував референт. Думаю, що зібранням і опрацюванням поданого матеріалу референт зробив корисну працю для вяснення важливих проблем совітської економіки.

СПИСОК РЕФЕРАТИВ,

зачитаних на засіданнях Економічного Семінару
в рр. 1930/31 — 1934/35.

РІК 1930/31

- Інж. Є. Гловінський: „Проблема розрахункового балансу України”, „Проблема української валюти: українські гроші випуску 1917 — 1920 рр.”
Проф. К. Мацієвич: „Аграрна криза”.
Проф. В. Садовський: „Советський демпінг”.
Інж. О. Чубенко: „До національно-культурного стану населення України за переписом 17.XII.1926 р.”.
Інж. В. Шевченко: „Агрономічна організація в УССР”.
Інж. М. Штанько: „Проблема кавказької нафти”.
Інж. В. Яновський: „Вугільна промисловість на Україні”, „Стан радянського транспорту”.

РІК 1931/32

- Інж. Є. Гловінський: „Проблема української валюти: советські гроші і питання про інфляцію”, „Звідомлення з праць економічної підсекції II Українського Наукового Зізу в Празі 20-25/III.1932 р”, „Новий етап у фінансовому плануванню СССР”.
Т. Малевич: „Аграрний устрій Советської Росії”.
Інж. О. Чубенко: „Стан професійної освіти на Україні”.
Інж. В. Яновський: „Технічно-робітничі кадри УССР та їх побутово-матеріальний стан”, „Тракторизація сільського господарства СССР”.

РІК 1932/33

- Інж. Є. Гловінський: „Сільсько-господарчий податок в УССР”, „Податкова реформа 1930 року в СССР”, Реферат про збірну працю Г. Добберта „Die rote Wirtschaft”.
Гл. Лазаревський: Реферат про книжку А. Янто-Полчинського „Węgiel ZSSR”, Реферат про книжку К. Вуйцика „Blaski i nędze piatiletki”.
І. Липовецький: „Зовнішній товарообмін України в 1921—1929 роках”, „Рільничий експорт України в 1925 — 1929 роках”, „Пятилітка і зовнішня торгівля СССР в творах Кнікербокера „Der rote Handel droht” і „Der Kampf mit dem roten Handel”.
Інж. В. Яновський: „Нариси з робітничого питання в УССР”, „Електрифікація СССР”

РІК 1933/34

- Інж. Є. Гловінський: „Соціально-економічна доктрина католіцизму і большевизму (большевизм в освітленні В. Гуріяна)”, „Критичний огляд видання „Rosja Sowiecka”, „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР”.
Інж. Д. Клекоцький: „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР”.
Гл. Лазаревський: Реферат про книжку Отмара Берсона „Nowa Rosja na przełomie dwóch piatiletek”, Критичний огляд видання „Rosja Sowiecka”, „Новіша література про економічне і суспільне життя в СССР”, „Колективізація на Радянській Україні”.
І. Липовецький: „Досягнення експорту СССР в періоді першої пятилітки”, „Імпорт СССР в періоді першої пятилітки”, „Становище сільського господарства в УССР в 1933 р.”.
Проф. інж. І. Шовгенів: „Водне господарство в басейні Дніпра на Україні”.
Інж. В. Яновський: „Електрифікація УССР”.

РІК 1934/35

- Інж. Є. Гловінський: „Гроші СССР за останнього етапу Неп'у”, „Кредит СССР за останнього етапу Неп'у”.
Інж. М. Деревянко: „Про трьохчленний поділ суспільного організму Рудольфа Штайнера”.
Гл. Лазаревський: „Найновіша польська література про економічне і суспільне життя в СССР”.
І. Липовецький: „Проблема тваринництва в УССР (1928—1934)”, „Машинова метода опрацювання статистичного матеріалу”.
Ю. Черкавський: „Доктрина колективізації сільського господарства та її теоретики”.
Проф. інж. І. Шовгенів: „Катастрофальні повені й засоби боротьби з ними”.
Інж. В. Яновський: „Скотарство в СССР”, „Залізничний транспорт СССР на р. 1935”.